

Ảnh hưởng của dịch Covid-19 đến lao động và việc làm trong ngành du lịch ở Việt Nam

NGUYỄN HỒ MINH TRANG*

Kể từ đầu năm 2020, đại dịch Covid-19 tác động đến tất cả các ngành, lĩnh vực ở Việt Nam, đặc biệt là lao động và việc làm trong ngành du lịch. Bài viết thông qua số liệu thống kê để tập trung phân tích ảnh hưởng của dịch Covid-19 đến lao động và việc làm nói chung và trong ngành du lịch nói riêng. Trên cơ sở đó, đề xuất một số giải pháp nhằm hỗ trợ doanh nghiệp, người lao động góp phần cải thiện tình hình lao động và việc làm ngành du lịch trong bối cảnh hậu Covid-19.

ẢNH HƯỞNG CỦA DỊCH COVID-19 ĐẾN VIỆC LÀM VÀ THU NHẬP CỦA NGƯỜI LAO ĐỘNG NÓI CHUNG VÀ NGÀNH DU LỊCH NÓI RIÊNG

Ảnh hưởng của dịch Covid-19 đến việc làm và thu nhập của người lao động ở Việt Nam

Đại dịch Covid-19 xuất hiện tại Việt Nam từ đầu năm 2020 đã ảnh hưởng trực tiếp đến tình hình lao động và việc làm trong các ngành và tại tất cả các tỉnh, thành phố trực thuộc Trung ương. Theo đó, cung lao động sụt giảm nghiêm trọng do chính quyền các cấp thực hiện các biện pháp cách ly. Bên cạnh đó, lực lượng lao động đang làm việc suy giảm, số người và tỷ lệ lao động trong độ tuổi lao động thiếu việc làm và thất nghiệp gia tăng.

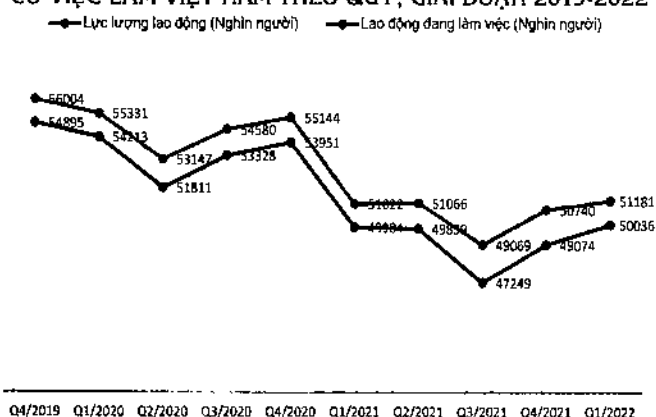
Theo số liệu của Tổng cục Thống kê, lực lượng lao động (những người từ đủ 15 tuổi trở lên có việc

làm hoặc thất nghiệp trong thời kỳ tham chiếu) giai đoạn 2019-2022 theo quý có xu hướng giảm mạnh, từ 56.004 nghìn người vào quý IV/2019 xuống mức 51.181 nghìn người vào quý I/2022; trong đó, thấp nhất là quý III/2021 là 49.069 nghìn người. Lao động đang làm việc giai đoạn 2019-2022 cũng có sự biến động đồng hướng với sự biến động của lực lượng lao động, suy giảm từ 54.895 nghìn người vào quý IV/2019 xuống mức 50.036 nghìn người vào quý I/2022; thấp nhất là quý III/2021, 47.249 nghìn người (Hình 1).

Trong giai đoạn 2020-2022, số lao động và tỷ lệ lao động thiếu việc làm, lao động thất nghiệp và tỷ lệ thất nghiệp đều có sự biến động theo xu hướng tăng. Số lao động thiếu việc làm quý I/2020 là 892,7 nghìn người, tương ứng tỷ lệ 1,98% tăng lên mức 1.328,9 nghìn người ở quý I/2022, tương ứng tỷ lệ 3,01%; cao nhất là quý III/2021, ở mức 1.845,2 nghìn người, tương ứng tỷ lệ 4,46%. Số lao động thất nghiệp quý I/2020 là 1.083,4 nghìn người, tương ứng tỷ lệ 2,34% tăng lên mức 1.112,2 nghìn người ở quý I/2022, tương ứng tỷ lệ 2,46%; cao nhất là quý III/2021, ở mức 1.714,8 nghìn người, tương ứng tỷ lệ 3,98% (Hình 2).

Nhìn chung, nguồn cung lao động lao động có sự gia tăng trở lại, số lượng và tỷ lệ lao động thiếu việc làm và số lượng và tỷ lệ lao động thất nghiệp có xu hướng

HÌNH 1: LỰC LƯỢNG LAO ĐỘNG VÀ LAO ĐỘNG CÓ VIỆC LÀM VIỆT NAM THEO QUÝ, GIAI ĐOẠN 2019-2022



Nguồn: Tổng hợp từ số liệu của Tổng cục Thống kê

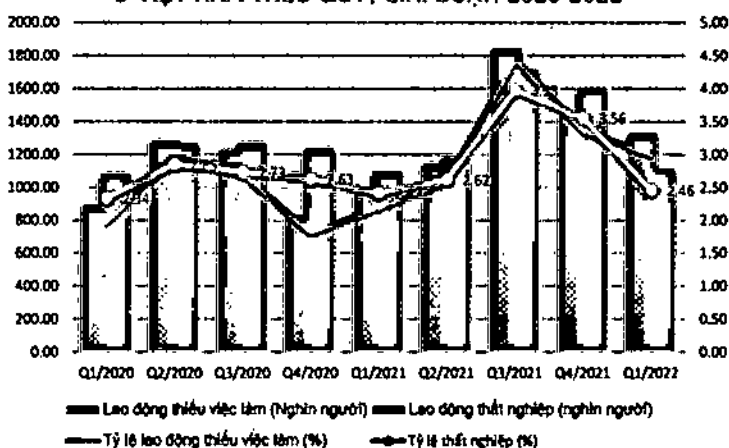
* TS., Trường Đại học Kinh tế, Đại học Huế

giảm trong quý IV/ 2021 và quý I/2022 (Hình 1, Hình 2). Kết quả này có nguyên nhân đến từ quyết tâm phục hồi và phát triển kinh tế Việt Nam (không để lỡ nhịp với đà phục hồi của kinh tế thế giới) của cả hệ thống chính trị, với chủ trương, biện pháp vừa phòng chống dịch, vừa thích ứng linh hoạt để phát triển kinh tế - xã hội đã được ban hành kịp thời, đặc biệt là Nghị quyết số 128/NQ-CP, ngày 11/10/2021 của Chính phủ ban hành quy định tạm thời “Thích ứng an toàn, linh hoạt, kiểm soát hiệu quả dịch Covid-19”, Nghị quyết số 11/NQ-CP, ngày 30/01/2022 của Chính phủ về Chương trình phục hồi và phát triển kinh tế - xã hội và triển khai Nghị quyết số 43/2022/QH15, ngày 11/01/2022 của Quốc hội về chính sách tài khóa, tiền tệ hỗ trợ chương trình phục hồi và phát triển kinh tế - xã hội về chính sách tài khóa, tiền tệ hỗ trợ Chương trình... được triển khai và đi vào cuộc sống.

Tính đến quý I/2022, Việt Nam còn hơn 16,9 triệu người từ 15 tuổi trở lên chịu tác động tiêu cực của đại dịch Covid-19 (0,9 triệu người bị mất việc, chiếm 1,2%; 5,1 triệu người phải tạm nghỉ/ tạm ngừng sản xuất kinh doanh, chiếm 6,7%; 5,7 triệu người bị cắt giảm giờ làm hoặc buộc phải nghỉ giãn việc, nghỉ luân phiên, chiếm 7,6% và 13,7 triệu lao động bị giảm thu nhập, chiếm 18,3%), giảm 7,8 triệu người so với quý IV/2021; Đồng bằng sông Hồng và Đông Nam Bộ là hai vùng có tỷ lệ lao động chịu ảnh hưởng nặng nề nhất (Tổng cục Thống kê, 2021, 2022).

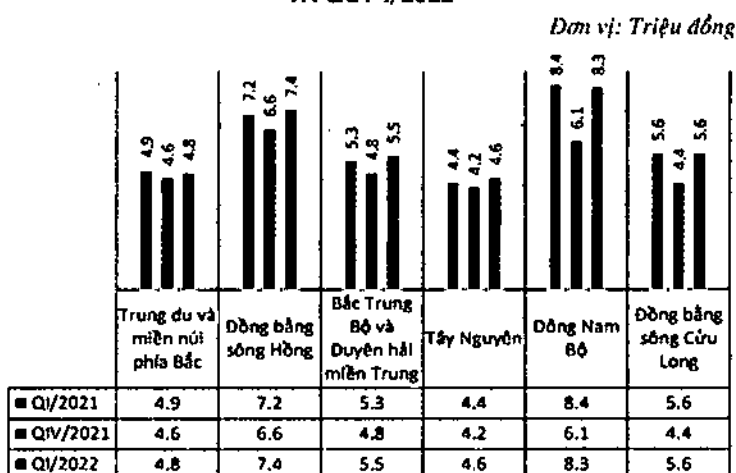
Về thu nhập bình quân tháng của lao động, số liệu của Tổng cục Thống kê cho thấy, thu nhập bình quân tháng của người lao động quý I/2022 là 6,4 triệu đồng, tăng 1 triệu đồng so với quý IV/ 2021 và tăng 110 nghìn đồng so với cùng kỳ năm 2021. Thu nhập bình quân tháng của lao động tăng mạnh tại vùng Đông Nam Bộ và Đồng bằng sông Cửu Long, đặc biệt tại TP. Hồ Chí Minh, Bình Dương, Đồng Nai. Thu nhập bình quân tháng của lao động vùng Đông Nam Bộ tăng cao nhất trong 6 vùng kinh tế - xã hội, với mức thu nhập bình quân là 8,3 triệu đồng, tăng 36,8%, tương ứng tăng 2,2 triệu đồng so với quý IV/2021. Trong đó, lao động tại TP. Hồ Chí Minh, Bình Dương và Đồng Nai có mức thu nhập bình quân cao nhất cả nước, khoảng hơn 8 triệu đồng/người/tháng. Tại vùng Đồng bằng sông Cửu Long, nếu như quý IV/2021 vẫn ghi nhận

HÌNH 2: LAO ĐỘNG THIẾU VIỆC LÀM VÀ LAO ĐỘNG THẤT NGHIỆP Ở VIỆT NAM THEO QUÝ, GIAI ĐOẠN 2020-2022



Nguồn: Tổng hợp từ số liệu của Tổng cục Thống kê

HÌNH 3: THU NHẬP BÌNH QUÂN THÁNG CỦA NGƯỜI LAO ĐỘNG THEO VÙNG KINH TẾ - XÃ HỘI QUÝ I, QUÝ IV NĂM 2021 VÀ QUÝ I/2022



Nguồn: Tổng cục Thống kê (2022)

sự sụt giảm thu nhập, đời sống người lao động vẫn tiếp tục chịu nhiều khó khăn do tác động phức tạp và lan rộng của dịch Covid-19; đến quý I/ 2022 đã cho thấy sự phục hồi mạnh thu nhập bình quân của lao động, với mức thu nhập bình quân đạt 5,6 triệu đồng, tăng 27,8% so với quý trước. Tại khu vực Đồng bằng sông Hồng, mặc dù trong quý I/2022 chứng kiến số ca nhiễm Covid-19 tăng cao tại nhiều tỉnh, thành phố phía Bắc, tuy vậy, thu nhập bình quân tháng của người lao động vẫn có mức tăng trưởng khá, như tại Hà Nội (8,5 triệu đồng, tăng 1,3 triệu đồng so với quý IV/2021), Bắc Ninh (8,2 triệu đồng, tăng 8,3% so với quý IV/2021), Hải Phòng (7,8 triệu đồng, tăng 8,3% so với quý IV/ 2021) (Hình 3).

Theo khối ngành kinh tế, so với quý IV/2021, thu nhập của lao động làm việc trong các ngành kinh tế quý I/2022 có sự tăng trưởng khá. Khu vực công nghiệp và xây dựng có tốc độ tăng thu nhập bình quân tháng cao nhất, tăng 22,6%, tăng tương ứng hơn 1,3 triệu đồng. Lao động làm việc trong ngành dịch vụ có thu nhập

bình quân là 7,5 triệu đồng, tăng 20,5%, tăng tương ứng gần 1,3 triệu đồng. Lao động làm việc trong ngành nông, lâm nghiệp và thủy sản có thu nhập bình quân là 3,7 triệu đồng, tăng 8,8%, tăng tương ứng khoảng 301 nghìn đồng. So với cùng kỳ năm 2021, lao động trong ngành nông, lâm nghiệp và thủy sản có tốc độ tăng thu nhập bình quân tháng cao nhất, tăng 3,1%, tăng tương ứng khoảng 114 nghìn đồng; lao động làm việc trong khu vực công nghiệp và xây dựng có thu nhập bình quân tháng tăng 1,4%, tăng tương ứng 100 nghìn đồng; trong khi đó, lao động làm việc trong khu vực dịch vụ có mức thu nhập tăng không nhiều, tăng tương ứng 78 nghìn đồng (Tổng cục Thống kê, 2022).

Ảnh hưởng của dịch Covid-19 đến tình hình lao động và việc làm trong ngành du lịch ở Việt Nam

Do ảnh hưởng của dịch Covid-19, nên nhiều cơ sở kinh doanh nhà hàng, khách sạn không hoạt động cùng với lượng khách du lịch giảm. Điển hình như năm 2021, theo Tổng cục Thống kê, doanh thu dịch vụ lưu trú, ăn uống chỉ đạt 398 nghìn tỷ đồng, giảm 19,32% so với năm 2020. Trong đó, doanh thu dịch vụ lưu trú ước đạt 28,2 nghìn tỷ đồng, giảm 37,94%; doanh thu dịch vụ ăn uống ước đạt 369,8 nghìn tỷ đồng, giảm 17,43% so với năm 2020.

Bên cạnh đó, các hình thức du lịch trong nước cũng sụt giảm lớn do biện pháp giãn cách xã hội tại các địa phương dẫn tới doanh thu du lịch lữ hành của cả năm 2021 chỉ đạt 6,5 nghìn tỷ đồng (năm 2020 là 16,3 nghìn tỷ đồng; năm 2019 là 44,3 nghìn tỷ đồng). Tăng trưởng ở một số tỉnh, thành phố có sự sụt giảm doanh thu lớn trong năm 2021, như: Hà Nội giảm 45,56%; TP. Hồ Chí Minh giảm 60,22%; Hải Phòng giảm 70,27%; Huế giảm 71,32%; Cần Thơ giảm 52,08%; Đà Nẵng giảm 40,63%; Thanh Hóa giảm 67,8%; Quảng Bình 45,9%; Quảng Ninh giảm 32,86%.

Trong 2 năm qua (2020-2021), ngành du lịch Việt Nam đã phải chứng kiến cuộc khủng hoảng nhân lực lớn chưa từng thấy trong lịch sử. Theo Tổng cục Du lịch, năm 2020, có 338 doanh nghiệp lữ hành quốc tế phải xin thu hồi giấy phép, 90% doanh nghiệp du lịch phải đóng cửa. Bên cạnh đó, các doanh nghiệp trong ngành du lịch lần lượt phải cắt giảm nhân sự từ 70%-80%. Cũng trong năm 2020, có 26.721 hướng dẫn viên, với 16.965 người đã chuyển sang hướng dẫn nội địa hoặc chuyển nghề. Khoảng 40%-60% lao động bị mất việc làm hoặc cắt giảm ngày công. Các khách sạn trên khắp cả nước lần lượt tuyển bổ đóng cửa. Chính điều này khiến nhân lực ngành du lịch bị mất việc làm, các công ty, khách sạn, nhà hàng lần lượt phải cắt giảm biên chế đến 60%.

Sang đến năm 2021, số lượng lao động ngành du lịch vẫn làm đủ thời gian chỉ chiếm 25% so với năm 2020, lao động nghỉ việc hoặc chấm dứt hợp đồng lao động chiếm khoảng 30%, lao động tạm nghỉ việc khoảng 35%, còn 10% lao động làm việc cầm chừng. Nhìn chung, nguồn nhân lực trong ngành du lịch gặp vô vàn khó khăn. Nhiều người đã thất nghiệp, rời bỏ nghề, tạm nghỉ việc hoặc chuyển sang hoạt động trong lĩnh vực khác.

Hậu quả nghiêm trọng của dịch Covid-19 tới ngành du lịch còn thể hiện ở khía cạnh giảm tiền lương và gia tăng tình trạng phi chính thức. Năm 2020, tiền lương trung bình trong ngành du lịch giảm gần 18%, trong đó tiền lương của lao động nữ còn giảm nhiều hơn, ở mức gần 23%. Trong khi số lao động phi chính thức trong ngành du lịch tăng 3% trong năm 2020, số lượng lao động chính thức giảm đến 11% (Linh Nguyễn, 2021).

Đại dịch Covid-19 không chỉ ảnh hưởng đến nguồn nhân lực ở các doanh nghiệp ngành du lịch, mà còn tác động rất lớn đến công tác tuyển sinh của các cơ sở đào tạo nhân lực du lịch, các ngành đào tạo dịch vụ - khách sạn - lữ hành khó tuyển sinh, đồng thời số sinh viên tốt nghiệp 2 năm gần đây (2020-2021) ra trường không xin được việc làm đã chuyển sang làm trái ngành, càng gây ra sự thiếu hụt nhân lực cho ngành du lịch sau khi phục hồi hậu dịch Covid-19.

Nhiều doanh nghiệp du lịch - khách sạn - lữ hành cho biết, mặc dù vẫn giữ nhiều nhân sự nòng cốt trong suốt giai đoạn dịch Covid-19, nhưng lực lượng này không đủ đáp ứng nhu cầu du lịch đang tăng cao, cũng như để công ty có sự chuẩn bị tốt cho mùa cao điểm nghỉ lễ 30/4 và dịp hè. Tuy nhiên, việc tuyển dụng khá khó khăn vì thiếu nhân lực, nhiều nhân viên bán hàng hoặc điều hành trước đây đã ổn định với công việc mới, như: tư vấn bảo hiểm hay hoạt động trong lĩnh vực bất động sản. Ngành du lịch cả nước đang chứng kiến cuộc "đại tuyển dụng" quy mô lớn bậc nhất từ trước đến nay, khi rất nhiều đơn vị lữ hành, khách sạn, nhà hàng, cơ sở dịch vụ ráo riết tìm kiếm lao động.

MỘT SỐ KHUYẾN NGHỊ

Đại dịch Covid-19 kéo dài 2 năm và những hậu quả tiếp đó đã khiến lao động trong ngành du lịch lâm vào cảnh thất nghiệp hay chuyển việc. Vì vậy, để chuẩn bị cho sự phục hồi của ngành, việc thu hút lại nguồn nhân lực này là một trong những vấn đề vô cùng cấp thiết. Cụ thể, theo tác giả, cần thực hiện một số vấn đề sau:

Thứ nhất, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực trong ngành du lịch. Chất lượng nguồn nhân lực là nhân tố then chốt để tạo ra sự đổi mới và đột phá cho giai đoạn phục hồi, phát triển

trong bối cảnh mới. Bởi vậy, chính sách hỗ trợ để duy trì và tăng cường chất lượng nguồn nhân lực du lịch theo chiến lược phát triển nguồn nhân lực du lịch đáp ứng yêu cầu thực tiễn của doanh nghiệp, địa phương và năng lực cạnh tranh quốc gia được xem là một trong những giải pháp quan trọng.

Trước hết, phải rà soát lại tình trạng nguồn nhân lực trong giai đoạn bình thường mới, tăng cường chất lượng đào tạo nguồn nhân lực du lịch cho giai đoạn phục hồi thông qua các chương trình đào tạo thực tiễn tại doanh nghiệp, triển khai rà soát và xây dựng các chương trình đào tạo nhân lực trong tương lai mang tính chuyên sâu, tạo đầu ra là nguồn nhân lực chất lượng cao.

Bên cạnh đó, cần chú trọng hơn nữa đến đào tạo nhằm tăng cường năng lực và khả năng thích nghi của nguồn nhân lực với các biến động cũng như môi trường làm việc mới của ngành.

Thứ hai, doanh nghiệp nên tinh giản bộ máy, sắp xếp lại vị trí việc làm, cố gắng giữ lại những nhân sự cốt cán bằng các chế độ ưu đãi để không mất nhiều thời gian tìm kiếm. Doanh nghiệp cần đào tạo và đào tạo lại nguồn nhân lực du lịch cho giai đoạn phục hồi thông qua các chương trình đào tạo thực tiễn tại doanh nghiệp, triển khai rà soát và

xây dựng các chương trình đào tạo nhân lực mang tính chuyên sâu, tạo đầu ra là nguồn nhân lực chất lượng cao.

Doanh nghiệp cần triển khai chương trình đào tạo trực tuyến miễn phí cho lực lượng lao động du lịch. Đây là mô hình đào tạo thực chiến không chỉ cho nhân viên du lịch, mà cả sinh viên; trong đó, chú trọng tính an toàn khi tổ chức tour, với các hoạt động, như: khai báo y tế, đón nhận khách, xây dựng sản phẩm...

Thứ ba, doanh nghiệp cần chủ động lập kế hoạch tuyển dụng nhân sự mới và liên lạc nhân sự cũ đang tạm nghỉ, thiết kế nhiều chế độ ưu đãi và tạo điều kiện thuận lợi để thu hút người lao động yên tâm quay trở lại làm việc.

Thứ tư, Chính phủ cần hỗ trợ về tài chính, đồng thời có chính sách hỗ trợ lao động thất nghiệp, để họ không bỏ nghề. Chính phủ xem xét hỗ trợ doanh nghiệp gói vay lãi suất 0% trả lương cho người lao động để duy trì nguồn nhân lực của doanh nghiệp. Bên cạnh đó, cần có chính sách hỗ trợ, đào tạo, tạo việc làm để không bị đứt gãy lao động trong ngành Du lịch.

Thứ năm, về trung hạn và dài hạn, cần phát triển hệ thống giáo dục nghề nghiệp mở, linh hoạt, hiệu quả và hội nhập; chú trọng nâng cao dự báo nhu cầu việc làm và nhu cầu đào tạo, từ đó xây dựng chiến lược dài hạn. Tiếp đến, cần tăng nhanh quy mô đào tạo các ngành du lịch, khách sạn lữ hành, bởi năm 2021, tuyển sinh đào tạo chỉ đạt 75%-80% chỉ tiêu, đồng nghĩa nguồn cung không đáp ứng cho thị trường lao động (Lê Thị Thanh Bình, 2021), song song với đó, cần chuyển đổi số, thay đổi phương thức đào tạo; đẩy mạnh hợp tác công tư trong giáo dục nghề nghiệp. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Tổng cục Thống kê (2020, 2021). *Báo cáo điều tra lao động việc làm năm 2019, 2020*, Nxb Thống kê
2. Tổng cục Thống kê (2021). *Báo cáo điều tra lao động việc làm quý I năm 2021*
3. Tổng cục Thống kê (2021). *Báo cáo tác động của dịch Covid-19 đến tình hình lao động, việc làm quý II, III, IV năm 2021*
4. Tổng cục Thống kê (2019, 2020, 2021, 2022). *Thông cáo báo chí về tình hình kinh tế - xã hội quý I, quý IV và năm 2019, quý I, quý IV và năm 2020, quý I, quý IV và năm 2021, quý I năm 2022*
5. Tổng cục Thống kê (2021, 2022). *Thông cáo báo chí tình hình lao động việc làm quý II, III, IV năm 2021, quý I năm 2022*
6. Tổng cục Thống kê (2022). *Báo cáo tác động của dịch Covid-19 đến tình hình lao động, việc làm quý I/2022*
7. Tổng cục Du lịch (2016-2022). *Báo cáo thường niên du lịch Việt Nam các năm, từ năm 2015 đến năm 2021*
8. Đỗ Cao Trí (2021). Tác động của đại dịch Covid-19 đến thị trường lao động Việt Nam và cách ứng phó, *Tạp chí Kinh tế và Dự báo*, số 19, trang 15-18
9. Linh Nguyễn (2021). *Tiền lương trung bình ngành Du lịch giảm gần 18%*, truy cập từ <https://laodong.vn/cong-doan/tien-luong-trung-binh-nganh-du-lich-giam-gan-18-976236.lido>
10. Thanh Trà (2021). *TP Hồ Chí Minh: Nâng chất nguồn nhân lực du lịch trong bối cảnh mới*, truy cập từ <https://www.vietnamplus.vn/tp-ho-chi-minh-nang-chat-nguon-nhan-luc-du-lich-trong-boi-can-h-moi/776483.vnp>
11. Phạm Trường (2021). *35% doanh nghiệp lữ hành quốc tế xin rút giấy phép*, truy cập từ <https://zingnews.vn/35-doanh-nghiep-lu-hanh-quoc-te-xin-rut-giay-phep-post1285384.html>